

Dyredavrekøb

- på sporet af en tabt latinsk indskrift om et forsvundet sværd i

Herlufsholm Kirke

Af Sebastian Olden-Jørgensen

Hvad er Danmarks største kildeudgivelse? Nogle vil måske sige Det danske Sprog- og Litteraturselskabs *Diplomatarium Danicum/Danmarks Riges Breve* (1938-) med hele det middelalderlige brevstof frem til begyndelsen af 1400-tallet. Denne udgave tæller til dato 35 bind i hver afdeling (originaltekst i *Diplomatarium Danicum*, sideløbende dansk oversættelse i *Danmarks Riges Breve*) og fortsættes på nettet.¹ Hvis vi imidlertid ikke blot tager deciderede tekstudgivelser i betragtning, er der ingen tvivl om, at Nationalmuseets endnu uafsluttede storværk *Danmarks Kirker* (1933-) tager prisen som den mest ambitiøse, bindstærke og systematiske kildeudgave her i landet. Værket er nået op på 60 tykke bind på ca. 42.000 sider, der i forskellig form også er tilgængelige på nettet.² I *Danmarks Kirker* bliver alle landets kirker (indtil nu to tredjedele) fra en ende af grundigt og systematisk beskrevet både med hensyn til bygninger, udsmykning og inventar. Der er tale om en guldgrube af oplysninger, der måske ikke egner sig til lystlæsning i lænestolen, men som er spændende at gå på jagt i. Værket har enorm nytteværdi for en bred vifte af arkæologiske, arkitektur-, kunst- og kirkehistoriske og selvsagt også personal- og kulturhistoriske interesser.

Helt fra start blev der fastlagt en skabelon for beskrivelserne i *Danmarks Kirker*, og den har med små justeringer stået sin prøve. Derfor ligner de først udgivne og de sidst udgivne bind meget hinanden. Ved nærmere eftersyn viser det sig imidlertid, at skønt konceptet grundlæggende er forblevet det samme, er ambitionsniveauet og professionalismen steget støt. Et sted, hvor dette er særlig tydeligt, er i behandlingen af det epigrafiske materiale, det vil sige indskrifterne på vægge, gravminder og genstande. På dette felt nærmer *Danmarks Kirker* sig altså kildeudgivelse i traditionel og snæver

1. <http://diplomatarium.dk/>.

2. <http://danmarkskirker.natmus.dk/>.

tekstlig forstand.³ Her var der i høj grad plads til forbedring, hvilket der i det følgende skal gives et illustrativt og forhåbentlig underholdende eksempel på, som rummer en hel række af de klassiske, filologiske spændingsmomenter: sproglige misforståelser, fejlagtige afskrifter, ulæselige håndskrifter, sjuskede udgivere og middelalderlatin.

Et tabt sværd uden navn og med en meningsløs indskrift

I *Danmarks Kirker*s afsnit om Herlufsholm Kirke (Sorø Amt), som udkom 1936-38, fik kirkens pragtfulde gravmæle for Herluf Trolle (1516-65) og Birgitte Gøye (1511-74) selvfølgelig udførlig omtale.⁴ Den statelige kirke var kommet i parrets eje, da de i 1560 havde mageskiftet deres skønne og nybyggede herregård Hillerødsholm med det gamle benediktinerkloster Skovkloster ved Næstved. Det var jo ved den lejlighed, Hillerødsholm blev til Frederiksborg, og Skovkloster til Herlufsholm. Gravmælet i den gamle klosterkirkes kor blev indrettet af Birgitte Gøye i samråd med Trolles slægt og venner og er holdt i nyeste nederlandske renæssancestil, hvis man da ikke ligefrem vil kalde det manierisme. Kunstneren var Cornelis Floris, der kort efter fik til opgave at lave Christian III's gravmæle i Roskilde Domkirke. Allerede før Herluf Trolle døde den 25. juni 1565 som følge af et skudsår, han pådrog sig ved slaget mod den svenske flåde ved Femern tre uger tidligere, havde han dog bidraget til kirkens udsmykning. I *Danmarks Kirker* er indsatsen beskrevet med følgende ord:

† *Sværd*. Resens Atlas nævner tillige, at der i en Krog af Koret fandtes et Sværd, beskadiget paa Spidsen, ved Siden af hvilket der paa Muren var skrevet følgende Vers: "Hoc septem innocuos quondam necat ense vir unus" ("Med dette Sværd dræbte een Mand engang syv uskyldige"). Herluf

-
3. Mouritz Mackeprang: »Danmarks Historiske mindesmærker«, *Architekten*, 14 (1912), s. 527-531, opfølgende diskussion i tidsskriftets følgende numre. Jf. <http://danmarkskirker.natmus.dk> samt først og fremmest Birgitte Bøggild Johannsen: »Epigraphik im dänischen Inventar *Danmarks Kirker*: Paradigmen, Potentiale und Perspektiven. Mit einem Exkurs über das frühe neulateinische Epitaph in Dänemark«, Christine Magin, Ulrich Schindel & Christine Wulf (red.): *Traditionen, Zäsuren, Umbrüche. Inschriften des späten Mittelalters und der frühen Neuzeit im historischen Kontext. Beiträge zur 11. Internationalen Fachtagung für Epigraphik vom 9. bis 12. Mai 2007 in Greifswald*, Wiesbaden 2008, s. 349-367.
 4. *Danmarks Kirker*. V. Sorø Amt, ved Victor Hermansen og Poul Nørlund, Kbh. 1936-38, s. 1112-1175. Jf. Også: Sebastian Olden-Jørgensen: *Herluf Trolle. Adelsmand, kriger og skolestifter*, Kbh. 2016.

Trolle havde ført det med sig fra Jylland, hvor Sagnet meddeler, at det var baaret af en Mand ved Navn Hjelm og havde været opbevaret i Dover Kirke. I Herlufsholm skal det være forsvundet o. 1750-1800.⁵

Det lyder umiddelbart meget ligetil. *Resens Atlas* henviser til Københavns præsident og professor ved universitetet Peder Hansen Resen (1625-88), der i mange år samlede topografisk-historisk stof, der dog først blev udgivet mange år senere og under forskellige former. Slår man noterne efter, henvises der til en moderne udgave af den relevante del (Sydsjælland) af *Resens Atlas*, til ældre biografisk litteratur om Herluf Trolle og til en artikel af Gunnar Knudsen i *Aarbog for Historisk Samfund for Sorø Amt* 1937, der netop omhandler sværdet.⁶ Gunnar Knudsen havde i øvrigt to år tidligere udgivet det nævnte afsnit af *Resens Atlas*.

Man føler sig altså i de bedste hænder og helt ajour (anno 1938 forstås), men studser alligevel over oversættelsen af "necat", der er (historisk?) præsens og burde hedde "dræber". Oversættelsen stammer dog fra Gunnar Knudsen eller rettere sagt hans oversætter Chr. Behrend og kan ikke skrives på *Danmarks Kirkers* regning. Værre er, at det ikke ligefrem lyder som en mindeværdig heltegerning, man skulle mindes på en kirkevæg, at slå syv uskyldige ihjel. Der er altså ingen vej udenom: Vi må gå til kilderne.

Resen, Brunsmænd og Pontoppidan

Læser man efter i Gunnar Knudsens artikel fra 1937, stiger forvirringen. For det første viser det sig, at indskriften ikke egentlig stammer fra *Resens Atlas*, og at den eksisterer i to meget forskellige former.

Den i *Danmarks Kirker* citerede version findes ganske vist i den tekstmasse, man kalder *Resens Atlas*, men som i realiteten består af tre lag, hvoraf kun det ældste går tilbage til Resen. Dette første lag, Resens egne manuskripter, omfattede oprindeligt 30 bind, men heraf er kun stumper bevaret (det meste brændte ved Københavns brand 1728). Netop afsnittet om Herlufsholm findes dog i Resens originale manuskript, men

5. *Danmarks Kirker. V. Sorø Amt*, s. 1152.

6. Gunnar Knudsen: "Hjelms Sværd", *Aarbog for Historisk Samfund for Sorø Amt*, 25 (1937), s. 103-108.

dér nævnes indskriften ikke. Andet lag består af den redaktion, som præsten og forfatteren Johan Brunsmann (1637-1707) lavede i årene 1684-87, og som reducerede tekstmasserne til et færdigt trykmanuskript på 7 bind. Det tredje lag er en kortere, men også ajourført redaktion på 3 bind, som studenten Christen Aarslev på foranledning af Resens enke udfærdigede, og som lå færdig i 1692.

Oplysningen om indskriften i den form, vi møder den i *Danmarks Kirker*, kom først ind i Brunsmanns redaktion, det vil sige midt i 1680'erne. Brunsmann havde 1668-77 været rektor på Herlufsholm, hvilket nok forklarer hans omhyggelighed på dette punkt.⁷ Brunsmanns tilknytning til Herlufsholm er dog ikke nogen ubetinget garanti for korrekthed. Netop fordi han var stedkendt, kan man have ham mistænkt for at citere efter hukommelsen, og den kan som bekendt være svigefuld. For at undgå navnesuppe, vil denne første Resen-Brunsmannske version, hvor syv uskyldige lader livet, blive omtalt som Herlufsholm-traditionen.

Indskriften findes imidlertid også i en 60 år ældre og afvigende form i de såkaldte *Præsteindberetninger til Ole Worm* fra 1620'erne, i dette tilfælde i indberetningen fra Niels Andersen Svejstrup, sognepræst i Dover (mellem Ry og Skanderborg), dateret den 7. april 1623.⁸ Det er den beretning, *Danmarks Kirker* benævner "Sagnet", og som pastor Svejstrup meddeler at have fra sin far, hr. Anders Mikkelsen, der var den første protestantiske sognepræst i Dover. Det er en fortælling om, hvordan kirken fik sit navn (Dover), og det gik for sig på denne måde: En forsulten ridder ved navn Hjelm kom en dag forbi stedet og spiste morgenmad hos en bonde. Da syv af bondens fjender ankom – med ondt i sinde, må man antage – kvitterede ridderen for gæstfriheden ved at slå dem ihjel. Ridderen siges derefter af paven at have fået pålagt den bod at gå rundt og tigge, til han havde fået samlet penge nok til at bygge kirken. Fortællingens logik hænger på, at stednavnet Dover med jysk udtale nærmest er homofont med "davre" (morgenmad). Indberetningen fortsætter med at fortælle, at Herluf Trolle som lensmand på det nærliggende Ring Kloster skulle have taget Hjelm's sværd med til Herlufsholm, og at sværdet havde følgende indskrift:

7. *Peder Hansen Resens Atlas Danicus II, F-J: Sydsjælland: Næstved, Herlufsholm, Vordingborg, Præstø, Store Heddinge*, ovs. Chr. Behrend, udg. Gunnar Knudsen, Kbh. 1935, s. 74.

8. *Præsteindberetninger til Ole Worm. II. Indberetninger fra Århus, Fyns og Lunde stifter 1623-25*, udg. af Frank Jørgensen, Kbh. 1974, s. 55-57.

Hoc nocuos hostes septem necat ense vir unus.

(Med dette sværd dræber én mand syv skadelige fjender.)⁹

For nemheds skyld skal denne version omtales som Dover-traditionen. Den har det første og de sidste fire ord til fælles med Herlufsholm-traditionen, men ellers er der stor indholdsmæssig forskel. Nu er der ikke længere tale om uskyldige ofre, men om fjender, sågar “skadelige” eller “skyldige” fjender (“nocuos”). Så giver masse mordet også bedre mening, må man have lov at tilføje.

Gunnar Knudsen er i sin artikel selvfølgelig opmærksom på uoverensstemmelsen mellem de to traditioner, og han løser den ved at gøre Dover-traditionen til den oprindelige, fordi pastor Svejstrup anfører, at indskriften skal have stået på det omtalte sværd. Knudsen antager derfor, at teksten med tiden er blevet svær at læse på grund af rust, og da man overførte indskriften til væggen i koret i klosterkirken, har man derfor begået de fejl, der resulterede i den meningsløse tekst om syv uskyldige i Herlufsholm-traditionen. Denne snusfornuftige forklaring går ganske vist mod gængs tekstkritisk erfaring, fordi den vanskeligere læsemåde (*lectio difficilior*) plejer at være den oprindelige, da afskrivere ofte retter teksten til en enklere og mere umiddelbart forståelig form. Men derfor kan det måske være rigtigt alligevel.

Som nævnt blev Resens atlas, det meste endda i Brunsmunds og Aarslevs redaktioner, først trykt langt senere. Selve planen om en topografisk-historisk beskrivelse af Danmark blev imidlertid virkeliggjort små 100 år senere, da biskop Erik Pontoppidans *Danske Atlas* begyndte at udkomme i 1763. I fjerde bind (1768), der dog skyldes den noget grundigere Hans de Hofman, er sværdet og indskriften omtalt. Det er ikke under Herlufsholm, men i forbindelse med Dover Sogn, og det er selvfølgelig Worms *Præstendberetninger*, der er kilden. Det er dermed Dover-traditionen, der først dukker op på tryk, men Herlufsholm-traditionen var kendt i kraft af håndskriftsversionerne af *Resens*

9. Fortællingen om bonden, ridder Hjelm, drabene og bodsgangen er meddelt i afsnittet om Dover Kirke i *Danmarks Kirker. XVI. Århus Amt*, ved Vibeke Michelsen, Kield de Fine Licht & Birgitte Bøggild Johannsen, Kbh. 1968-2008, s. 3150, 3176 (henvisninger), men selve indskriften nævnes ikke.

Atlas, og derfor optræder begge former i litteraturen om Herluf Trolle og Herlufsholm.¹⁰

Fortællingen om Hjelm og den for bondens fjender fatale morgenmad kan, som Gunnar Knudsen meget rigtigt anfører, uden videre afskrives som et vandresagn. Man må dog tilføje, at der findes adskillige eksempler på, at slægtsfejder, der udsprang af drab, blev forligt ved, at den skyldige blev pålagt en stor pengebod, der gik til religiøse formål. Det gør ikke sagnet sandt, men "realistisk" i en senmiddelalderlig optik.

Pudsigt er i øvrigt, at der er et udtryk i den latinske tekst, som både Gunnar Knudsen (eller rettere sagt hans oversætter Chr. Behrend) og *Præsteindberetningernes* moderne udgiver og oversætter, Frank Jørgensen, har misforstået eller ignoreret. I den gode sognepræsts fortælling kaldes Hjelm for en "eques familiaris". Dette oversætter Knudsen/Behrend forunderligt nok som "ridende huskarl", mens Jørgensen skriver "en ridder, hvis slægtsnavn var Hjelm". Sagen er dog, at "familiaris" (i Goldschmidts *Latin-dansk Ordbog*: famelicus) ikke har noget med "familia" at gøre, men med "fames", og slet og ret betyder "forsulten". Ridderen hed altså blot Hjelm og var ved at dø af sult, og så forstår man også bedre hans trang til håndfast afbetaling af sin taknemmeligheds-gæld til bonden. Ingen tvivl altså om, at Dover-traditionen er den mest meningsfulde, men det gør den ikke i sig selv til den mest autentiske.

Forvirringen er dog ikke komplet endnu. Der findes nemlig ikke kun to, men hele tre versioner af indskriften!

H.F. Rørdam 1895

Man antager ofte, at specialundersøgelser har vendt hver en sten. Der er derfor ikke grund til at klandre *Danmarks Kirker* for at bygge udelukkende på Gunnar Knudsens artikel, selv om det måske er en anelse sorgløst sådan uden videre at kombinere Herlufsholm-traditionens ordlyd med Dover-traditionens forhistorie. Knudsen har imidlertid ikke udtømt kildegrundlaget, som man ellers ville forvente. I en omfangsrig, men uoverskuelig kildesamling af kirkehistorikeren Holger Frederik Rørdam (1830-1913) fra 1895 findes en tredje og endnu ældre version. Det drejer sig om nogle blandede historiske optegnelser af humanisten og historikeren Anders Sørensen Vedel

10. Erich Pontoppidan: *Den Danske Atlas*, IV, Kbh. 1768, s. 196-197; Ludvig Boesen: *Danmarks Riges Raad og øverste Admiral Herluf Trolles Levnet og Bedrifter*, Kbh. 1780, s. 56, 200-201.

(1542-1616) i et håndskrift på Det Kongelige Bibliotek, og her finder man ifølge Rørdam også følgende optegnet om kirken på Herlufsholm:

Ad gladium in choro suspensum: Dyredaurekiøb.

Hostes hac nouies septem necat ense vir vnus.

(Ved et sværd ophængt i koret: Dyredavrekøb.

Med dette sværd dræber én mand ni gange syv fjender.)¹¹

Dette kan man så sammenligne med de to førnævnte:

Hoc septem innocuos quondam necat ense vir unus. (Herlufsholm-traditionen)

(Med dette sværd dræber én mand engang syv uskyldige.)

Hoc nocuos hostes septem necat ense vir unus. (Dover-traditionen)

(Med dette sværd dræber én mand syv skadelige fjender.)

Atter er de sidste fire ord identiske, men man bemærker, at Rørdam læser “hac” i stedet for “hoc”. Eftersom pronomenet skal lægge sig til “ense” (af ensis, sværd), som er maskulinum, kan det godt undre, men bekræfter vel fordømmen om Rørdams manglende akribi. Han er kendt for sin utrættelige energi og altomfattende personal-, kultur- og kirkehistoriske interesse, der har skænket os talrige fascinerende kildeudgaver og stofmættede afhandlinger, men også for en kavaler-mæssig omgang med de sædvanlige normer for historiske kildeudgaver.¹² Det gælder både udvalg, tekstgengivelse og apparat. Det kræver derfor ofte en god portion “serendipity” at finde det, man har brug

11. *Monumenta Historiæ Danicæ. Historiske Kildeskrifter og Bearbejdelser af dansk Historie især fra det 16. Aarhundrede*, udg. Holger Rørdam, (1. rk.), II, Kbh. 1875, s. 181.

12. Dietrich Schäfer i *Historische Zeitschrift*, bd. 38 (1877), s. 524-526 samt samme i mere udførlig form i *Göttingische gelehrte Anzeigen* (anmeldelse af *Monumenta Historiæ Danicæ*, bd. 1-2); Kristian Erslev: »[Anmeldelse af] H.F. Rørdam (udg.): *Danske Kirkelove*, bd. 1-3, København 1883-1889 og V.A. Secher (udg.): *Corpus constitutionum Daniæ*, bd. 1-2 (1-3. hæfte), København 1887-1890«, i *Historisk Tidsskrift*, 6. rk., bd. 2 (1889), s. 666-682.

for hos Rørdam, således også i dette tilfælde, hvor jeg havde det relevante bind i hånden af andre årsager (Herluf Trolle og den Nordiske Syvårskrig).

Vigtigere end den konkrete afskriftfejl og Rørdams meritter i almindelighed er dog de indholdsmæssige forskelle i indskriften: Antallet af ofre er forhøjet til 63 (“novies septem”: ni gange syv), og vi hører intet om skyld eller uskyld. Sidst, men ikke mindst har sværdet fået et navn: Dyredavrekøb. Det klinger lidt som navnet på ridderhelten Rolands sværd, Dyrendal, men betyder blot “dyrekøbt morgenmad”, og det passer således smukt til Dover-traditionen. Vedels håndskrift er uden tvivl det ældste tekstvidne, men det har ikke gjort det lettere at afgøre, hvad der egentlig stod. Alle tre versioner er i øvrigt nydelige heksametre, så heller ikke ad den vej kan vi diskvalificere nogen af dem.¹³

Ad fontes: Anders Sørensen Vedel ca. 1580

Man diskuterer traditionelt, om det er bedst at søge løsningen på tekstkritiske gåder ved at grave i håndskriftmaterialet eller lave konjekturen på grundlag af litterær, sproghistorisk og palæografisk indsigt. Da jeg ikke råder over Madvigs filologiske intuition eller Gertz’ palæografiske indsigt, finder jeg det sikrest at tjekke håndskrifterne. Vedels håndskrift, som Rørdam udgav, ligger heldigvis på Det Kongelige Bibliotek (Ny kongelig Samling 606 folio), så det var hurtigt bestilt frem på håndskriftlæsesalen. Resultatet var ganske entydigt og gjorde al appel til den højere konjekturekritik overflødig.

Det kan nemlig konstateres, at Rørdam har læst forkert. Det er delvis forståeligt, for dele af notitsen er svær at læse, fordi den er udvisket. Man kan læse “hac”, som Rørdam gjorde, men lige så godt “hoc”, som er grammatisk korrekt. Der kan derimod umuligt stå “nouies”, som Rørdam læste. Det pågældende ord er for langt, u-stregen sidder for langt til højre, og der mangler en prik over det i, som Rørdam læste. Derimod ville det passe ganske strålende, hvis der stod “nocuos” (se fig. 1).

13. Tak til seniorredaktør Peter Zeeberg på DSL for metrisk assistance.

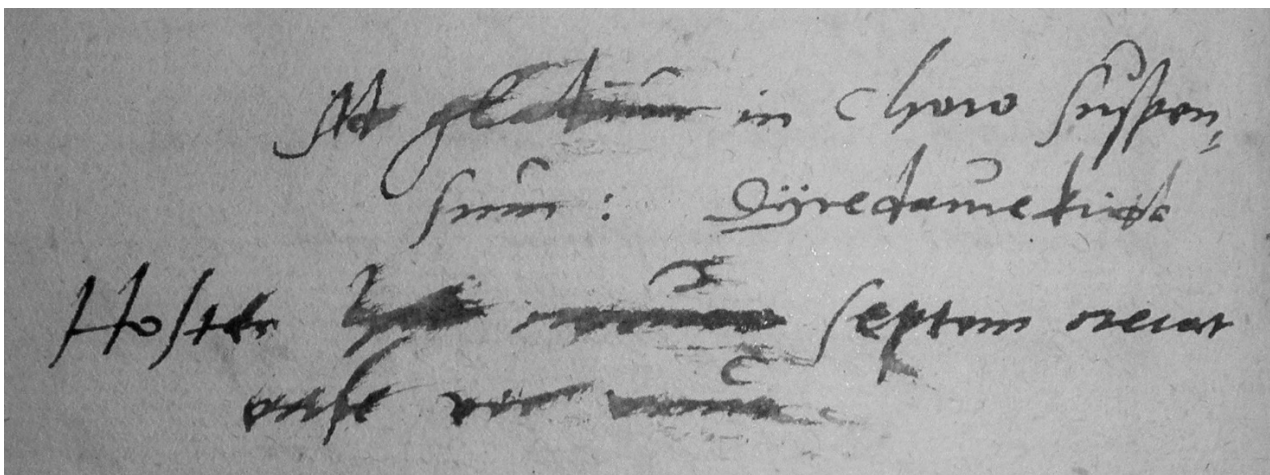

Fig. 1: Anders Sørensen Vedels notits om Dyredavrekøb i håndskriftet Ny kongelig Samling 606 folio.
Foto: Sebastian Olden-Jørgensen.

Facit: et tabt sværd, med et kendt navn og en meningsfuld indskrift

Facit på denne lille undersøgelse er hurtigt resumeret: Vedels håndskrift er det ældste og mest pålidelige vidnesbyrd, så vort bedste og temmelig sikre bud på indskriftens oprindelige form er altså:

Hostes hoc nocuos septem necat ense vir vnus.

(Med dette sværd dræber én mand syv skadelige fjender.)

Denne form er med undtagelse af en ændret rækkefølge af de tre første ord identisk med Dover-traditionen.

Den version med de syv uskyldige ofre, der findes i Herlufsholm-traditionen, må derimod afvises som et blandt flere eksempler på den rige flora af legender, der voksede frem på Herlufsholm, med mindre altså den blot udspringer af Brunsmunds

svigtende hukommelse eller egen kreativitet.¹⁴ Gunnar Knudsen kan have ret i, at en svært læselig indskrift måske har spillet en rolle, men hans teori om, at skaden er sket i forbindelse med overførsel fra en indskrift på selve sværdet til væggen må afvises som usandsynlig. Vedels håndskrift dokumenterer i hvert fald, at der stod en indskrift på væggen få årtier efter Trolles død, som var næsten fuldstændig identisk med Dover-traditionen. Hvis der har stået noget på sværdet, som kan være forsvundet med tiden, er det nok snarere navnet Dyredavrekøb, som Brunsmand åbenbart ikke kendte.

Turen over Vedels håndskrift har ikke kun givet sikkerhed for, at den tekstform, som præsenteres i *Danmarks Kirker*, ikke er den oprindelige, og at Dover-traditionen er meget tættere på originalen. Den har også givet os navnet på sværdet, Dyredavrekøb, som klinger smukt og entydigt knytter an til den jyske traditions fortælling om den sultne ridder Hjelm, der dræbte syv af sin værts fjender som tak for morgenmad og efterfølgende som bod måtte gå tiggergang og samle penge ind til opførelsen af en kirke i Dover. At det lige var dette sværd med denne historie, Herluf Trolle fandt passende til kirken på Herlufsholm, kan måske undre. Ikke mindst takket være Niels Hemmingsens ligprædiken fremstår han i traditionen som noget af en reformatorisk-humanistisk duksedreng med lutter politisk korrekte meninger. Måske var han mere rummelig og traditionsbunden.

Efterskrift

Med udgangspunkt i navnet kan man i øvrigt konstatere, at sværdet fra Dover ikke var det eneste Dyredavrekøb i historien. I Thieles *Folkesagn* (1843) finder man nemlig følgende fortælling:

14. Erich Pontoppidan: *Annales Ecclesiae Danicae diplomatici Oder nach Ordnung der Jahre und mit Urkunden belegte Kirchen-Historie des Reichs Dännemarck*, III, Kbh. 1747, s. 400 (synkrone drømme hos Herluf Trolle og Birgitte Gøye inspirerer til stiftelsen af Herlufsholm); *Peder Hansen Resens Atlas Danicus II, F-J: Sydsjælland*, s. 42 (Birgitte Gøyes spøgelse viser sig og udpeger et hemmeligt rum i et bordben, hvor Herlufsholms forsvundne fundats var skjult, der på den måde kunne fremlægges i retten og redde stiftelsen), jf. Tycho de Hofman: *Historiske Efterretninger om velfortiente Danske Adelsmænd, med deres Stamme-Tavler og Portraiter*, Kbh. 1777, s. 178; H.B. Melchior: *Historisk Efterretning om den frie adelige Skole Herlufsholm*, Kbh. 1822, s. 94-96.

Dyre-Davrekiøb

Paa Jyllinge Mark ved Værebro, ikke langt fra Frederikssund, slog en Mand en anden ihjel, nedgrov hans Liig og begav sig skyndeligst ud af Landet. Men, da syv Aar vare hengangne, meente han, at hans Misgjerning vel nu var forglemt, og vendte trøstig tilbage til sin Fædrenebo. Da gik han just en Dag og slog Sæd ved Værebro paa det Sted, hvor han havde nedgravet og skiult sin Ugierning og, som han meiede paa det bedste, hug han Leen i et Been, hvilket strax begyndte at bløde. Da saae man snart, at det "med ham var *syndvendt*," og satte derfor syv Karle efter ham. Men han hug med sin Lee den ene ned efter den anden, og, da han havde hugget den syvende, satte han mødig Leen til Jorden og sagde: "Nu skal dette Sted hedde Dyre Davrekiøb!" thi det tildrog sig nemlig paa Davretid. Og findes endnu paa samme Sted syv Høie i hvilke de Slagne ligge begravne, og Stedet har heraf sit Navn.

Efter mundtlig fortælling. *Pontop. i Theatr. Dan.* 108 fortæller Sagnet anderledes: "Zwei Meilen von Rotschild erblickt man einen Steinhaufen, *das theure Frühstück* genennet, wovon erzehlet wird, daß drey Räuber einem Bauer nach dem Leben gestanden, dieser selbe mit einem zauberischen Frühstück tractiret und sich darauf sämtlich mit einem Stabe todtgeschlagen."¹⁵

Om det i egentlig forstand er samme historie eller blot tre tematisk beslægtede historier om bønder, morgenmad og drab, er vanskeligt at afgøre. Hvis der er tale om samme topografiske vandresagn, er det en yderst talende serie forvandlinger, det har gennemgået: Fra den senmiddelalderlige opbyggelige udgave om den taknemmelige og bodfærdige ridder Hjelm til den magiske historie om den snedige bonde og til sidst den nærmest anti-opbyggelige "gotiske" fortælling om voldsorgiet ved Værebro. Om historien også blev bedre af det, må enhver afgøre med sig selv.

15. J.M. Thiele: *Danmarks Folkesagn*, I-III, Kbh. 1843-60, I, s. 153-154; Erik Pontoppidan: *Theatrum Daniæ veteris et modernæ. Oder: Schau-Bühne Des alten und jetzigen Dännemarcks*, I-II, Bremen 1730, I, s. 108.